

Onlangs verscheen in dit tijdschrift een overzicht van uterusmyomen (1985; 346-50). Volgens de auteur zouden deze tumoren worden aangetroffen bij één op de drie vrouwen boven het 40e levensjaar. Daarbij ontbrak een verwijzing naar onderzoek, waarin geprobeerd werd om de frequentie van myomen te meten; voor zover ons bekend, werd dergelijk onderzoek ook nooit gepubliceerd. Wel werd in het artikel verwezen naar een van de vele leerboeken. Ons vermoeden is dat de frequentie-schattingen in leerboeken (variërend van 20% tot 40% bij vrouwen van 30 à 40 jaar en ouder) intuïtief tot stand zijn gekomen. En, wie weet, zijn er ook wel auteurs die hun cijfers uit andere leerboeken hebben overgeschreven.

Onderzoek naar de frequentie van myomen is moeilijk. De validiteit van bepaalde klachten en van manueel onderzoek is niet hoog, terwijl echografisch onderzoek (naast een lage sensitiviteit voor kleine myomen) in de algemene bevolking op praktische bezwaren stuit. Wellicht geeft het turven van myomen bij obducties een indruk. Het gaat dan natuurlijk wel om een zeer geselecteerde populatie.

In Maastricht overlijdt de helft van alle vrouwen in het plaatselijke ziekenhuis. In deze groep wordt bij ongeveer 40% een obductie verricht. Van alle vrouwen bij wie obductie was verricht in de periode 1975-1984 werden de verslagen van de afdeling pathologie van het ziekenhuis bestudeerd. Als de 6% vrouwen buiten beschouwing worden gelaten bij wie de status van de uterus niet duidelijk was geregistreerd, dan gaat het in totaal om 1040 vrouwen, van wie 936 in de leeftijd 40 jaar en ouder. Bij 88 van deze 936 vrouwen (9%) was de uterus niet meer aanwezig. In de obductieverslagen van de overige 848 vrouwen was bij 153 vrouwen (18%) één of meer myomen geregistreerd. Wonderwel was deze frequentie in de verschillende leeftijdsgroepen nagenoeg even hoog. (In de kleine groep vrouwen vlak onder de 40 jaar werden geen myomen aangetroffen.) Apart werd nog gekeken naar stad en omgeving, alsmede naar de

perioden 1975-1979 en 1980-1984, maar daartussen konden geen verschillen worden aangetoond.

Er zijn wel aanwijzingen dat zeker niet alle myomen werden opgespoord. Als er geen gerichte vraag naar uterusafwijkingen was, werd bij obductie meestal één snede door het lumen van de uterus gemaakt en aldus konden kleine intramurale myomen gemist worden. Van de obducenten in Maastricht had er één zich aangewend om steeds verscheidene doorsneden te maken. Deze obducent, met 150 obducties bij vrouwen van 40 jaar en ouder met een aanwezige uterus, registreerde veel vaker myomen dan zijn collega's: 28% tegenover 16% bij de overigen. Als wij alleen de cijfers van deze obducent serieus nemen en als de lezer met ons ook nog de discutabele extrapolatie-stap wil maken van vrouwen bij wie obductie was verricht naar vrouwen in de algemene bevolking, komen we aardig in de buurt van de „één op de drie" in het overzichtsartikel. Onze complimenten gaan uit naar de auteur, die als een wijze abt wel aanvoelde, waartoe ons monnikenwerk zou leiden.

Maastricht, maart 1985

J. KLEIJNEN
P. KNIPSCHILD

De opgegeven schatting van de frequentie van myomen was afkomstig uit de gerefereerde monografie van Hendrickson, als recente, uitvoerige grondige bron. Uit zeer nauwkeurig onderzoek van sectiemateriaal was reeds lang geleden duidelijk gebleken dat niet alleen leeftijd, maar vooral ook pariteit van grote invloed is op de incidentie. De sterk afnemende pariteit van de vrouwelijke bevolking maakt dat men vaker dan vroeger een uterus myomatosus zal aantreffen. Dat juist uit Maastricht de vergelijking moet komen van een abt en monnikenwerk aangaande het tellen van uterusmyomen is ook een teken dat er veel verandert.

Amsterdam, maart 1985

F.B. LAMMES

BOEKAANKONDIGINGEN

M. STOL, *Zwangerschap en geboorte bij de Babyloniërs en in de bijbel*. (Mededelingen en verhandelingen van het Vooraziatisch-Egyptisch genootschap „Ex Oriente Lux" XXIII.) 116 bl., fig. Ex Oriente Lux, Leiden 1983 (Postbus 9515, 2300 RA Leiden). Prijs: ingen. f 45,-.

Dit boek bewijst opnieuw dat de historiografie van de geneeskunde bij de oude cultuurvolken primair ter competentie is van filologen. Tekst voor tekst en woord voor woord nemen de beide semitisten het bronnenmateriaal door: Stol de bronnen over zwangerschap, geboorte en kraambed en Wiggerman over de (vrouwelijke) demon Lamaštu die het op moeder en kind had voorzien. Het boek verlangt een niet geringe inspanning van de lezer om zich een totaalbeeld te vormen van het verloskundige gebeuren bij de Babyloniërs. Wie zich die moeite getroost, zal echter merken dat het boek meer biedt dan men op grond van de titel aanvankelijk vermoedt, namelijk een gedetailleerd beeld van het denken en handelen rondom de geboorte bij de verschillende volken uit het oude Nabije Oosten, een reeks van bijzonderheden over de achtergronden en de diepere betekenis van allerlei begrippen die velen uit

bijbelse en rabbijnse bronnen bekend zullen zijn en vooral een exemplarische illustratie van de filologische methode in de medische geschiedschrijving.

M.J. VAN LIEBURG

G. FILLERBAUM, *The wellbeing of the elderly*. Approaches to multidimensional assessment. (WHO offset publication no. 84.) 99 bl., tabellen. World Health Organization, Genève 1984 (voor Nederland: Medical Books Europe, Lochem). Prijs: ingen. Zw.fr. 11,-.

Personal care. 5e druk. Onder redactie van G.M. COCHRANE en E.R. WILSHERE. (Equipment for the disabled.) 58 bl., fig., tabellen. Oxfordshire Health Authority, Oxford 1985. Prijs: ingen. £ 8,90.

H. EWERBECK, *Differentialdiagnose von Krankheiten im Kindesalter*. Ein Leitfadens für Klinik und Praxis. 2e, geheel herziene druk. 318 bl., tabellen. Springer-Verlag, Berlijn 1984. Prijs: geb. DM. 58,-.